

SHAXS VA MA'LUMOT XAVFSIZLIGI

Mardayev Nurmurod Gulmurodovich

IIV Surxondaryo akademik litsey o'qituvchisi

Shiddat bilan rivojlanib borayotgan hozirgi kunda hayotimizni internetsiz tasavvur qilish juda qiyin. Aksariyat insonlar ko'p vaqtini ijtimoiy tarmoqlarda o'tkazib, dunyoda sodir bo'layotgan yangiliklardan xabardor bo'lish va qiziqarli voqea-hodisalarni bir-biriga uzatishga intilishadi.

Bugungi kunda mamlakatimiz va dunyo miqyosida sodir bo'layotgan o'zgarishlar, voqea-hodisalar, yangiliklar bilan bog'liq ma'lumotlar barcha ijtimoiy tarmoqlarda aylanmoqda. Bunday imkoniyatlarning ochilishi yaxshi, albatta, lekin g'arazli niyatdagi kimsalar zararli dasturlardan foydalanib yoki internet foydalanuvchilarining ishonchiga kirib, doimo ularning xato qi-lishlari payida bo'lishadi. Yo'l qo'ygan birgina xatoyingiz tufayli qimmatli vaqtingizni, kuchingizni sarflab topgan mablag'ingiz bir zumda havoga uchadi.

Kiberjinoyatchilar tomonidan qo'llaniladigan tahdidlar-ning turlari foydalanilayotgan ijtimoiy tarmoq platformasiga ham bog'liqdir. Misol uchun, «Facebook», «Instagram» ijtimoiy tarmoqlari yoki «Telegram» messenjeri o'z foydalanuvchilari uchun shaxsiy ma'lumotlarini sir saqlashni kafolatlagan. Shuning uchun jinoyatchilar odatda tahdid qilmoqchi bo'lgan foydalanuv-chining internetdagi do'stlari bilan yaqinlashishni maqsad qiladi. Agar tajovuzkor tahdid qilishni rejalashtirayotgan foydalanuvchining bir nechta do'stlarini aniqlasa, u holda, umumiy do'stlar soniga qarab, jabrlanuvchi jinoyatchining do'stlik so'rovini qabul qilish ehtimoli paydo bo'ladi.

Shu bilan birga, hozirgi vaqtda veb-saytlar va mobil ilovalar orqali ishlaydigan, biz-nes va bandlikka yo'naltirilgan onlayn xizmatlarni ko'rsatuvchi «LinkedIn» platformasidan foydalanayotgan shaxs ish izlash uchun o'z rezyumelarini va ish beruvchi ish joyi to'g'risidagi ma'lumotlarni joylashtirishi lozim bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, ularning ma'lumotlarini boshqalarning ham o'qishiga imkon beradi.

Misol uchun: Toshkent shahrida yashovchi S.A. (ayol) ismli shaxs o'zining bank kartasidan 50 mln so'm pul mablag'larini noma'lum shaxslar o'zlashtirib olganligini ma'lum qilgan. Aniqlanishicha, ushbu jinoyatni qoraqalpog'istonlik U.N. ismli shaxs «Telegram» messenjerida tadbirkor Ali-sheer Usmonovning videotasvirini o'zgartirib, moddiy yordam berilayotganligi to'g'risidagi soxta havolani jo'natish orqali sodir etgan.

Qashqadaryo viloyatida yashovchi J.R. ismli shaxs o'ziga tegishli bo'lgan bank kartasidan 20 mln so'm pul mablag'larini no'malum shaxs-lar o'zlashtirib olganligini ma'lum qilgan. O'tkazilgan tezkor-qidiruv tadbirlari natijasida ushbu jinoyatni Toshkent shahrida yashovchi J.R. ismli shaxs «Telegram» messenjeri orqali o'zining treyderlik faoliyati bilan shug'ullanishini aytib, pullarini birja orqali oz fursatlarda ko'paytirib berishni va'da qilib, aldov yo'li orqali sodir etgan.

Aksariyat kibertovlamachilik holatlari ijtimoiy tarmoqlarda shaxsiy ma'lumotlarni omma-viy ravishda oshkor qilish orqali amalga oshiriladi. Shu bois ijtimoiy tarmoqlardagi tahdidlardan himoyalani sh uchun quyidagilarga amal qilish tavsiya etiladi:

o'zingizning shaxsiy, boshqalar ko'rsa uyaladigan suratingizni yoki boshqa ma'lumotni yaqin insoningizga, hatto yaxshi ko'rgan kishingiz (qiz yoki yigit)ga yubormang;

notanish internet foydalanuvchilari bilan aloqa o'rnatmang;

umumiy «Wi-fi» ulanish nuqtalaridan iloji boricha kamroq foydalaning;

har qanday ma'lumotni onlayn almashishdan oldin to'xtang va o'ylab ko'ring (Kim mening shaxsiy ma'lumotlarimni so'rayapti? Qanday ma'lumot so'rayapti? Nega ularga ma'lumot kerak?);

ijtimoiy tarmoqlar orqali shubhali havolalar kelsa, aslo ularga kirmang.

Agar siz ana shunday kibirhujum domiga tushib jabrlanuvchi bol'sangiz bunda sizni qonun himoyachilari qutqara olmaydi sabab siz o'zingiz o'z qo'lingiz bilan bergan barcha ma'lumotlar evaziga ushbu muammo hosil bol'gan. Demak hozirgi kunda ushbu "gadjet"larimizni ya'nikim foydalanayotgan dasturlarimizdan foydalanish ko'nikmalariga ega bo'lishimiz va axborotdan foydalanish madaniyatiga e'tibor berishimiz zarur.

Ijtimoiy tarmoqlardan biri bo'lmish "Instagram" ishlash algoritmiga ko'ra relesdagi media kontentlarini ketma-ketligi shu mavzu va unga zid mavzular bilan bog'langan aylanma mahsulotini qabul qilamiz. Bundan kelib chiqadiki foydalauvchi sekinlik bilan unga tobelik darajasiga yetadi.

Yana bir masala bizni ish rejimimizda o'ziga xos o'rin tutadigan mobil qurilmalardan foydalanishda uning eng kerakli paytda quvvatsiz holati ham bizga muammo keltiradi. Quvvatsizlik darajasi bu ijtimoiy tarmoqlardan eng ko'p quvvat talab qilinish Facebookda kuzatilgan.

biz foydalanayotgan mobil qurilmada saqlanadigan shaxsiy ma'lumotlarni ijtimoiy tarmoq dasturi orqali olish mumkinligini Instagram misolida o'quv kursida ko'rsatib o'tilgan edi.

Shunday ekan mobil qurilmalarimizdagi dasturlarga mobil sozlanmalarida keltirilgan imkoniyatlar orqali uning ishlash vaqtlarini

sozlashimiz va qo'llashimiz kerak, aks holda eng qimmatli vaqtingiz, tibbiy xolatingiz va ruhiyatingizning mustahkamligiga zarar yetadi.

Gap shaxs va ma'lumot xavsizligi to'g'risida borar ekan axborot urushi davrida o'zingizni shaxsiy ma'lumotlaringizni saqlanishini nazorat qilish aynan biometric parametrlarga ko'ra yaratgan kontentlaringizni tarqatishdan tiyiling, aks xolda profillaringizga qo'yilgan rasmingiz, ovoz fayllaringizni hozirgi kunda maxsus dasturlar yordamida yaratilgan sun'iy nusxangiz orqali sizni nomingizdan ish ko'rishi juda kata salbiy oqibatlariga olib keladi.

Xulosa o'rnida yagona so'zim shuki axborot madaniyatini shakllantiring. O'zingizni asrang.